

Stöd till anhöriga, riktlinjer

Dokumenttyp	Riktlinje
Fastställt/upprättad	Kommunstyrelsen 2017-11-29, § 138
Senast reviderad	Kommunstyrelsen 2018-10-31, § 137
Detta dokument gäller för	Vård och Omsorg och Arbete och Socialtjänst
Giltighetstid	Tills vidare
Dokumentansvarig	Verksamhetschef Vård och Omsorg samt Arbete och Socialtjänst
Dnr	2017-365

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	3
INLEDNING.....	4
Lagkrav på anhörigstöd.....	4
Syfte med anhörigstöd	4
Vem är anhörig/närstående?	4
Grundläggande om stöd till anhöriga	5
STÖD TILL ANHÖRIGA.....	6
Anhörigperspektiv.....	6
Insatser enligt socialtjänstlagen	6
Biståndsinsatser riktade till den närstående.....	6
Biståndsinsatser riktade till den anhörige.....	7
Insatser enligt LSS, Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade.	7
Stöd till anhöriga utan biståndsprövning.....	7
Förhållningssätt och bemötande.....	8
Information till allmänhet och målgrupper	8
Samverkan med andra aktörer.....	8
Avgifter	9
Vem ansvarar för vad i anhörigstödet?	9

INLEDNING

Riktlinjerna gäller för anhörigstöd enligt Socialtjänstlagen och berör Vård och Omsorg samt Arbete och Socialtjänst.

Lagkrav på anhörigstöd

Den 1 juli 2009 infördes en bestämmelse i socialtjänstlagens 5 kapitel 10 § som lyder:

Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder.

Exempel på personer som omfattas av bestämmelsen är anhöriga till personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning, långvarig psykisk eller fysisk sjukdom samt anhöriga till personer med missbruks- eller beroendeproblem.

Bestämmelsen innebär att kommunen har skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga inom hela socialtjänstens verksamhetsområden – omsorgen om personer med fysisk och psykisk funktionsnedsättning, äldreomsorgen samt socialtjänsten.

Syfte med anhörigstöd

Syftet med att stödja anhöriga är framför allt att minska deras fysiska och psykiska belastning. Den anhöriga kan genom anhörigstöd få en förbättrad livssituation samtidigt som risken för ohälsa kan minskas. Anhörigstödet är en förebyggande verksamhet som genom personliga lösningar ska medverka till ökad livskvalitet för både den som vårdar (anhörig) och den som vårdas (närstående). Genom att utarbeta riktlinjer för anhörigstödet ska det framtida arbetet med att stödja och underlätta för anhöriga tydliggöras och kvalitetssäkras.

Vem är anhörig/närstående?

Närstående = den som är långvarigt sjuk, äldre eller som har funktionshinder och därför behöver stöd och vård.

Anhörig = den som erbjuder sitt stöd till en närstående. Med anhörig menas någon som antar en funktion som anhörig, det behöver inte vara en familjemedlem eller en släkting.

Det är viktigt att betona att det inte enbart är anhöriga till äldre som är målgruppen för anhörigstöd utan även anhöriga till yngre personer som har en fysisk eller psykisk funktionsnedsättning/långvarig sjukdom, t ex personer med missbrukssjukdomar.

Anhörigstödet måste kompletteras och utvecklas så att hela målgruppen, d v s även anhöriga till långvarigt sjuka och personer med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning under 65 år kan erbjudas stöd.

Även barn ger ibland omfattande hjälp och stöd till föräldrar eller syskon. Barn under 18 år har inget formellt eller juridiskt ansvar och faller därför inte in under bestämmelsen i 5 kap 10§ SoL. Det förekommer ändå att barn under 18 år ger omfattande stöd till föräldrar eller syskon och därför kan de också behöva stöd, men då utifrån annan lagtext. Socialtjänsten har en viktig uppgift i att både upptäcka och stödja barn som anhöriga när föräldrar har missbruk/beroende, psykisk ohälsa eller andra allvarliga svårigheter som kan påverka föräldraskapet och barns hälsa och utveckling.

Grundläggande om stöd till anhöriga

Med stöd menas olika former av insatser, både generella, öppna insatser som inte kräver biståndsprövning och individuella biståndsinsatser, som syftar till att fysisk, psykiskt och socialt underlätta de anhörigas situation. En lika central del i stödet till anhöriga är att alla som arbetar inom socialtjänstområdet har ett anhörigperspektiv på stödet som erbjuds. Stödet till anhöriga är en angelägenhet för alla yrkesgrupper inom hela socialtjänstens område och ska ses som en naturlig del av arbetsuppgifterna.

Kommunens värdegrund ”Det goda mötet” ligger väl i linje med hur anhörigstödet ska vara utformat.

- Erkännande, respekt och delaktighet är kanske det allra viktigaste, enklaste och mest efterfrågade stödet. Socialtjänstens verksamheter behöver samverka med anhöriga om hur stödet till den närstående ges, under förutsättning att den närstående samtycker.
- Det är väsentligt för anhörigas trygghet att de känner tilltro till personalen och de verksamheter de kommer i kontakt med.
- Anhörigas behov behöver identifieras, bedömas och utformas utifrån varje individs/familjs unika sammanhang.
- Anhörigstödet ska vara lättillgängligt, flexibelt och individanpassat och ges både i akuta och planerade situationer.
- Syftet med stödet är framför allt att minska anhörigas fysiska, psykiska och sociala belastning. Målet är ökad livskvalitet och att förebygga ohälsa.

På nästföljande sidor finns en sammanställning av de insatser som i första hand kan utgöra ett stöd för den som vårdar en närstående.

STÖD TILL ANHÖRIGA

Anhörigperspektiv

Grundläggande för att stödet till anhöriga ska fungera är att all personal inom hela socialtjänstområdet har ett anhörigperspektiv. Det handlar om att uppmärksamma brukarens behov av sin anhöriga och att vara lyhörd även för deras behov. Det innebär t ex att

- samverka med anhöriga,
- erbjuda anhöriga att delta i utredningen,
- ta hänsyn till anhörigas synpunkter vid bedömningen av behov och i utförandet,
- utreda anhörigas behov och informera om kommunens stöd,
- hålla regelbunden kontakt och följa upp insatserna,
- se till att sjukvården och socialtjänsten samverkar.

Insatser enligt socialtjänstlagen

Bistånd beviljas för insatser som är riktade direkt till den anhöriga eller den närstående och som är utformade efter deras individuella och specifika behov och som inte kan tillgodoses på annat sätt. Stödet beviljas i huvudsak enligt 4 kap 1 § SoL, men utöver bistånd enligt denna paragraf kan bistånd också ges enligt 4 kap. 2 § SoL om det finns skäl för det.

Socialstyrelsen betonar särskilt vikten av att kommunen inte begränsar stödet till anhöriga till en viss uppsättning insatser, utan att man är öppen för individens behov och flexibel inför att dessa kan tillgodoses på olika sätt i olika fall.

Biståndsinsatser riktade till den närstående

Närstående benämns i detta sammanhang den som är äldre eller som har en långvarig sjukdom/funktionsnedsättning och därför behöver stöd och vård.

Den närstående kan beviljas en rad olika insatser enligt SoL 4 kap 1 § som samtidigt utgör stöd genom avlastning/avlösning för den anhöriga. Den närstående måste ansöka om insatser och samtycka till att ta emot insatsen, även om målet med insatsen samtidigt är att avlasta den anhörige. Det kan t ex handla om

- hemtjänst,
- dagverksamhet,
- boendestöd,
- korttidsvistelse. Korttidsvistelse ska kunna beviljas och genomföras med kort varsel så att även akuta behov av avlastning kan tillgodoses, samt
- familjebehandling.

Den närstående kan beviljas stöd i hemmet för att samtidigt ge avlösning till den anhörige, om den anhörige lever i hushållsgemenskap med den närstående. Inom Vård och Omsorg erbjuds anhörigstöd i form av avlösning varje månad där de första tio timmarna är avgiftsfria. Därefter debiteras taxa enligt gällande avgiftstaxa.

Biståndsinsatser riktade till den anhörige

Anhöriga som vårdar en närstående har rätt att ansöka om stöd för egen del. Kommunen kan bevilja stöd enligt SoL 4 kap 1 § för att underlätta för anhöriga som vårdar en närstående. Det finns inga begränsningar avseende den typ av stöd som den anhöriga kan ansöka om. Exempel på insatser är praktisk hjälp i hemmet som gör det möjligt för den förvärvsarbetande att fortsätta arbeta eller någon form av rekreationsvistelse.

Stödet ska vara individuellt anpassat och utformas efter anhörigas behov och önskemål, så långt det är möjligt utifrån ett anhörigperspektiv.

Insatser enligt LSS, Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade.

Det finns en rad insatser som kan beviljas funktionsnedsatta enligt LSS som samtidigt utgör en avlastning för deras anhöriga. Nedan följer kort information om sådana insatser:

- Avlösarservice i hemmet innebär att en person tillfälligt övertar omvårdnaden från anhöriga eller andra närstående. Avlösarservice kan ges både som regelbunden insats och vid akuta situationer med kort varsel.
- Korttidsvistelse utanför det egna hemmet. Syftet med korttidsvistelse är att ge miljöombyte och avkoppling samtidigt som möjlighet till avlösning sker i omvårdnadsarbetet.
- Korttidsstillsyn för skolorngdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov
- Daglig verksamhet
- Personlig assistans

Stöd till anhöriga utan biståndsprövning

Vissa insatser erbjuds den anhörige/närstående utan att de behöver biståndsprövas. De insatser som kan erbjudas i form utan biståndsprövning är antingen allmänt inriktade insatser eller generellt utformade sociala tjänster. Sådana insatser är tillgängliga för alla utan föregående behovsprövning och det är den enskilde själv som bedömer om servicen ska utnyttjas. Anhörigordnaren har tystnadsplikt och ingen dokumentation förs. Exempel på sådana insatser är:

- Anhöriggrupp och studiecirklar - startas upp så snart det finns ett antal anhöriga med behov och önskemål.
- Personligt ombud är ett stöd för personer med psykisk funktionsnedsättning i deras kontakter med olika myndigheter och instanser.
- Anhörigrådgivning genom enskilt stödsamtal eller stödsamtal i grupp,
- Utbildning och föreläsningar,
- Specifika aktiviteter, t ex må-bra aktiviteter
- Träffpunkt Rödingen På Rödingen anordnas aktiviteter som är öppna för alla. Lokalerna kan även användas av kommunens brukarorganisationer för olika aktiviteter eftermiddagar, kvällar och helger.
- Ringkontakten - frivilliga pensionärer ringer upp den enskilde varje vardag för att höra att allt

är väl eller för att prata bort en stund.

- Dialogen - Dialogens öppenvårdsenhet erbjuder rådgivning, stödsamtal och gruppverksamhet för anhöriga till personer med missbruks- och beroendeproblematik.

Förhållningssätt och bemötande

All personal i socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamheter som möter anhöriga ska se, respektera och samarbeta med anhöriga.

Samarbetet mellan personal och anhöriga ska ses som självklart och ska bygga på ett synsätt som syftar till att stärka anhörigas resurser och förmåga att medverka.

Extra fokus ska läggas vid att utveckla förhållningssättet till och bemötandet av anhöriga till funktionsnedsatta och personer som får insatser inom Arbete och Socialtjänst.

Information till allmänhet och målgrupper

Inom Vård och Omsorg respektive Arbete och Socialtjänst ska det finnas aktuell information om kommunens anhörigstöd tillgängligt på hemsida och i broschyrform. Informationen ska vara lättillgänglig för målgruppen.

Aktuell information ska kommuniceras till samtliga kommunala verksamheter där målgruppen finns. Chefen för verksamheten ansvarar för att informationen når alla personal, brukare och anhöriga. Målet är att all personal inom socialtjänstområdet ska vara välinformerade om kommunens skyldigheter att erbjuda anhörigstöd så att de kan vidareförmedla detta i sina kontakter med brukarna.

För att nå allmänheten och anhöriga som inte har insatser hos kommunen ska skriftligt material också finnas tillgängligt och vara kommunicerat hos vårdcentraler, sjukhus och i kommunens kontaktcenter. Hjo kommuns hemsida är en viktig informationskanal för att nå dessa målgrupper.

Det är också viktigt att informationen om stödet når invånare med annat etniskt ursprung.

Samverkan med andra aktörer

Anhöriga ska få tillgång till anhörigstöd oavsett vilken del av socialtjänstverksamheten man kommer i kontakt med. För att personalen ska kunna hänvisa den enskilde till olika stödinsatser krävs det kunskap om varandras områden. Arbete och Socialtjänst och Vård och Omsorg har ett gemensamt ansvar för att samverka i anhörigstödsfrågor.

Personer som drabbas av sjukdom eller funktionsnedsättning och deras anhöriga, får ofta en tidig kontakt med hälso- och sjukvården. Den som vänder sig till hälso- och sjukvården ska ges upplysningar om metoder för att förebygga sjukdom eller skada. Hälso- och sjukvårdens personal kan därför tidigt både identifiera och informera anhöriga om möjligheten att få stöd.

Primärvårdens och sjukhusets roll är att uppmärksamma anhörigas behov av stöd och informera om vilket stöd som kan ges inom hälso- och sjukvården samt förmedla kontakt eller infor-

mera om vart anhörig kan vända sig för att få stöd av kommunen. Vård och Omsorgs anhörigsamordnare och Dialogen ansvarar för att upprätthålla kontakten med och förmedla informationen till regionen.

Skaraborgs kommunalförbund och Västra Götalandsregionen har tagit fram en rutin för samverkan. Den innebär att personalen i kommunernas socialtjänst och landstingets hälso- och sjukvård informerar anhöriga om kommunernas anhörigstöd. Om de anhöriga vill så förmedlar personalen också kontakt med kommunernas anhörigsamordnare.

Samverkan ska också ske med andra huvudmän, intresseorganisationer och frivilliga för att öka möjligheterna att finna de anpassade och flexibla lösningar som efterfrågas.

Avgifter

Stödinsatser till anhöriga som inte är biståndsprovade (ex. rådgivning, studiecirkel etc) är avgiftsfria. För biståndsbedömda insatser inom Vård och Omsorg tas eventuella avgifter ut i enlighet med Hjo kommuns avgiftstaxa för vård och omsorg samt taxa för LSS.

Vem ansvarar för vad i anhörigstödet?

All personal

Var och en inom socialtjänsten har ett ansvar för att socialtjänstens insatser håller god kvalitet. Alla som möter anhöriga i sitt dagliga arbete har ansvar att uppmärksamma dem, se deras behov och ge stöd. All personal ska erbjuda erkännande, respekt och delaktighet till anhöriga. Detta är grunden i ett fungerande anhörigstöd och är det som anhöriga själva ofta efterfrågar. Stödet till anhöriga är en angelägenhet för alla yrkesgrupper inom hela socialtjänstens område och ska ses som en naturlig del av arbetsuppgifterna.

All personal har även ett ansvar att erbjuda och förmedla kontakt med kommunens anhörigstöd.

Den som är utsedd som kontaktperson till en brukare inom Vård och Omsorg har till uppgift att vara länken till brukarens anhöriga.

Anhörigsamordnaren i Vård och Omsorg

- Vara anhörigas språkrör, stötta och medverka så att anhörigas behov och intressen i största möjliga mån tillgodoses, finnas till hands för frågor och rådgivning.
- Informera och medverka vid utbildning i anhörigfrågor till olika målgrupper.
- Medverka till en attitydförändring i syfte att få in anhörigperspektivet som en naturlig del i omvårdnadsarbetet.
- Medverka till att nätverk bildas och utveckla samverkansformer med olika intresseorganisationer och frivilliga.
- Samverka med regionen i syfte att förbättra villkoren för anhöriga längs hela vårdkedjan.
- Samverka med övriga verksamheter i kommunen
- Ansvara för att det finns uppdaterad och tillgänglig information om anhörigstödet som når målgrupperna och allmänheten.

Biståndshandläggare/LSS handläggare

- erbjuda anhöriga att delta i utredningen
- ta hänsyn till anhörigas synpunkter vid bedömningen av behov
- utreda anhörigas behov och informera om kommunens stöd enligt gällande lag och besluta om individuellt anpassade insatser för närstående och anhöriga.
- vid behov förmedla kontakt till anhörigstödet,
- samarbeta med anhörigsamordnaren och utförarna av anhörigstödet samt följa upp stödet för att säkerställa att insatsen motsvarar behovet.

Enhetschef Vård och omsorg

- Arrangera anhörigträffar på särskilt boende och boende för funktionsnedsatta minst en gång per år.
- Se till att all underställd personal har kunskap om anhörigperspektivet och om sitt ansvar (se nedan).
- Arbeta med förhållningssätt och attityder så att anhörigperspektivet blir en naturlig del i omvårdnadsarbetet.
- Samarbeta med anhörigsamordnaren

Handläggare och chefer inom Arbete och Socialtjänst

Alla handläggare inom socialtjänsten har ett viktigt ansvar för de individuella kontakterna med och stödet till anhöriga. Inte minst när det gäller att tidigt informera och erbjuda/hänvisa anhöriga till lämpligt stöd. Det kräver kunskap om vilka former av anhörigstöd som kan erbjudas och vilka rättigheter anhöriga har enligt Socialtjänstlagen. Anhörigas behov av stöd ska identifieras för att kunna erbjuda ett fungerande stöd. Som tidigare nämnts så är också ett stort stöd för anhöriga att den närstående får bra stöd och hjälp. Anhörigperspektivet bör därför beaktas vid beslut rörande den närstående.

Det är chefens ansvar att säkerställa att denna kompetens finns i verksamheten.